

LIBRIS

We know
books

AMINTIRI DESPRE EMINESCU

de

TEODOR V. ȘTEFANELLI
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

 ErcPress

Anexa E.

Sferele tot mai umblă, cleul tot strălucă;
 Tăciții oi mai de vreme cu toate se vor duce;
 Mână tot în ramuri l'apoi la rădăcină
 Și al lumii arbor mândru murend nu se mchina,
 De suflă vetejete și frunzele-i ușoare
 Se mistuie în flacări, comușă trecătoare.

Anexa F.

Eu sunt iubirea și leamă n'am
 O vreme, de tine
 Căci toată lumea eu o am
 Eu e pentru mine;
 Căci aer și eter rămân ale mele
 Și flori, și ale soarelui rare și stele;
 E mare puterea în care mă'ncrez
 Căci tu omori, sâr eu crez;
 Dacă zoptesc un mic cuvânt
 Atrag și cerinți și pământ,
 Căci să cutremur lumea pot,
 Dacă sărut, trăiesc tot.
 Pântărilor mândre din pieptul meu,
 O vreme săracă,
 Vor resuma cu drag și dor
 Și n'or să mai treacă

CUPRINS

Către cititori	3
Introducere	6
Eminescu la școala primară din Cernăuți	13
Eminescu în școală la liceu	17
Eminescu afară de școală	25
Când a venit Eminescu la Viena	38
Studiile lui Eminescu în Viena	41
Exteriorul, portul și traiul lui Eminescu	44
Eminescu, colegii săi și alte cunoștințe	50
Eminescu în camera sa	54
Eminescu și România Jună. Petrecerile studentești. Certele pentru ortografie, pentru direcția nouă și pentru serbarea de la Putna.....	58
Eminescu și sexul frumos	65
Era Eminescu comunicativ? Dragostea sa pentru Eufrosina Popescu.....	74
Expresii favorite	79
Eminescu cântăreț	81
O pițulă	84
Eminescu și serbarea de la Putna 1871	85
Episoade din viața lui Eminescu	102
O glumă a lui Eminescu	103
Eminescu la serbarea unui patron	112

Eminescu și Moritz	115
Eminescu și Ioniță Bumbac	119
Eminescu în 1875 la Cernăuți	121
Întâlnirea în București la 1878	126
Traduceri de Eminescu	131
Anexe	135

INTRODUCERE

Cine voiește să-și formeze o judecată dreaptă asupra lui Eminescu și să-l aprecieze după adevărata lui valoare, să-l înțeleagă pe deplin și să pătrundă în firea lui, în felul lui de a cugeta, de a lucra și de a se purta cu lumea în care a trăit, acela va trebui numaidecât să țină seamă de împrejurările în care a trăit și de mediul în care s-a mișcat și care l-a înconjurat pe timpul când el a început să-și formeze mintea și inima și să-și adune cunoștințele trebuitoare pentru o creștere aleasă la care râvneau părinții săi și care ar fi avut să-l îndreptățească a ocupa un loc de cinste și însemnat în societatea omenească. Împrejurările în care trăiește un individ, mediul în care se mișcă și mijloacele educative pe care le folosește, au o desăvârșită înrâurire asupra dezvoltării spirituale a individului, asupra vederilor sale și asupra formării caracterului său.

Ca să-l putem deci aprecia pe Eminescu în deplină cunoștință de cauză, vom trebui să cunoaștem toate fazele prin care a trecut el în viața sa, căci numai pe baza acestor premise putem ajunge la concluziuni juste.

Spre a ajunge la aceste concluziuni vom trebui să avem în vedere că Eminescu părăsește, precum vom vedea, în cea mai fragedă vârstă de 8 ani și 8-9 luni casa părintească și este dus în străinătate la Cernăuți, capitala Bucovinei, ca să învețe carte și să

se procopsească, întâi în școala primară apoi în cea *latinească*, precum numeau pe atuncea românii liceul din Cernăuți. Tatăl său, originar din Bucovina, avea mare încredere în învățătura ce se putea câștiga în *școlile nemțești* de peste hotare, și orașul Cernăuți nu era departe nici de Ipotești nici de Botoșani. Tata și mama îl puteau deci cerceta adesea pe micul Mihai ca să-și astâmpere atât dorul lor, cât și dorul copilului, așezat în țară străină. În lipsa părinților avea să îngrijească de copil *gazda* la care locuia și această gazdă era și responsabilă față de autoritățile școlare și era însemnată în registrele oficiale¹. Este ușor de înțeles că de la această gazdă atârna foarte mult, căci ea avea să se îngrijească de copil, să-l povătuiască, pe scurt să-i țină în toate locul părinților. Întâiul mediu în care se mișca și se dezvolta elevul era deci gazda și cei ce locuiau cu el împreună. Trebuie să presupunem că părinții lui Eminescu l-au așezat la început pe copil la un român în gazdă, pentru că la vârsta când ajunsese la Cernăuți, Mihai nu putea să cunoască altă limbă decât cea românească. Mai pe urmă îl vor fi așezat la nemți, ca să deprindă și limba germană. În școala primară se învăța și se conversa în limba română și în cea germană și astfel micul Eminescu, care atuncea se scria Eminowicz, a putut să deprindă ușor limba germană. Pe lângă aceasta auzea limba aceasta în toate părțile, și chiar în familiile românești se vorbea foarte mult această limbă. La anul 1858 când a venit Eminescu la Cernăuți, simțul național era încă foarte puțin deșteptat la românii din Bucovina. Nu exista nicio societate culturală, nicio mișcare națională. Străduințele naționale ale

¹În rubrica: Verantwortlicher Aufseher.

lui Pumnul și ale fraților George, Alecu și Eudoxiu Hurmuzachi, începute înainte de 9-10 ani, nu prinsese încă rădăcină. Limba oficială era cea nemțească. În școli, afară de cea primară greco-orientală, toate obiectele erau predate numai în limba germană și în liceu numai o oră pe săptămână era rezervată pentru limba și literatura românească.

Aceasta era situațiunea în Bucovina când a venit Eminescu în țară; acesta era mediul în care a început a se mișca și a se dezvolta, și acest mediu numai puțin s-a schimbat cât timp a petrecut Eminescu în Bucovina și această schimbare s-a produs mai ales, prin reprezentațiile teatrale sub direcțiunea d-nei Fani Tardini, apoi sub Pascali și Millo. În privința națională era deci acel mediu destul de detestabil, dar pe de altă parte avea el și avantajele sale, căci în școală se învăța foarte serios și temeinic. Legile școlare erau foarte severe și profesorii țineau ca să fie strict observate de elevi. Cum intra în liceu, elevul nu mai avea voie să cerceteze cafenele, restaurante și alte localuri publice. Nu avea voie să fumeze sau să poarte bețișoare sau bastoane pe stradă. Trebuia să fie cuviincios, modest și cu respect față de cei mai în vârstă. În toate duminicile și sărbătorile trebuia să umble regulat la biserică, iar înainte de biserică trebuia să asculte în clasă o predică (exhortă) a catihetului. Contravenienții în contra acestor reguli se pedepseau foarte aspru, chiar și cu excluderea din școală. Pentru purtarea elevului afară de școală era responsabilă și gazda, care adesea trebuia să raporteze directorului sau ordinariului (ordinarius) adică principalului profesor din clasă.

În clasă elevii erau ținuți să se deprindă cu un studiu serios și temeinic al materiilor, să fie cuviincioși, astâmpărați, atenți și ascultători. Lipsa de creștere de acasă era suplinită în școală. Profesorii țineau să formeze caractere și în scopul acesta veneau cu sfaturi și exemple frumoase din istorie. Aceasta era metoda de instrucțiune și creștere germană în liceul din Cernăuți când a intrat Eminescu ca elev în acest liceu. Și profesorii erau atuncea bărbați aleși, serioși și cu cunoștințe așa de frumoase că ar fi putut face și universităților cinste. În mișcările din anul 1848 erau adică implicați și mulți profesori foarte însemnați de prin Viena și din provinciile germane. După potolirea acestor mișcări, acești profesori au fost spulberați în toate părțile, și Bucovina, cea mai depărtată provincie a Austriei, era considerată ca un loc de exil. Astfel liceul din Cernăuți căpătase profesori foarte valoroși. De astfel de profesori a avut Eminescu parte în liceu și de astfel de metodă în instrucțiunea ce a primit-o în școală. Dar și afară de școală se mișca într-un mediu bun, căci colegi corupți, destrăbălați nu avea. Strictele legi școlare și supravegherea continuă, îngrijeau pentru aceasta. Sămânța sădită în inima fragedă a tânărului Eminescu era deci bună și putea să prindă rădăcină, să incolțească și să aducă mai târziu roade bune, căci ea cuprindea în sine principii frumoase etice și morale. De ar fi rămas el numai timp mai îndelungat în acest liceu! Dar era ceva la acest băiat ce nu se putea încătușa și aceasta era o pornire instinctivă pentru neatârnavare, pentru o mișcare liberă, neforțată de împrejurări și era apoi și lipsa de răbdare. Nu-i plăceau toate obiectele ce le cerea programa școlară și învăța numai cele ce

îl interesau. Din cauza asta a rămas însă repetent în clasa a doua. El se silește și repetă această clasă și ca repetent sfârșește cu succes bun semestrul întâi, dar la jumătatea semestrului al doilea, cu tot succesul bun ce-l obținuse în semestrul precedent, părăsește cu totul școala (aprilie 1863). Va fi contribuit poate la aceasta și lipsa de mijloace a părinților care aveau să îngrijească de o familie numeroasă, desigur însă nu lenea, pentru că venind iarăși la Cernăuți, el studiază mai departe singur, afară de școală, și vom vedea că el, ca autodidact, și-a câștigat mai frumoase cunoștințe decât mulți alții pe baza programelor școlare și că a ajuns la înălțimi de cugetare care a stârnit admirația întregului neam și l-a ridicat pe un pedestal la care atât profesorii cât și colegii și amicii săi nici măcar visară. Eminescu ne dă o dovadă mai mult, că geniul nu se lasă încătușat de programele școlare; el rupe lanțurile cu care vor să-l lege, impulsiv depărtează el stavilele ce ar putea împiedica liberul zbor al aripilor sale, și pe căi croite numai de dânsul, se înalță în sfere neatinse, nețarmuite, unde apoi planează *nemuritor și rece*, precum caracterizează el admirabilul său Luceafăr.

A petrecut câțva timp și în anul 1864 în Cernăuți, apoi în anul 1865 și primăvara anului 1866. În această primăvară a dispărut cu totul din Bucovina. A pribegit apoi prin România, Transilvania și prin Banat până în toamna anului 1869 când apare în Viena și se înscrie la universitate.

Ar trebui de stabilit amănunțit cu ce s-a ocupat Eminescu în decursul acestor trei ani și jumătate (1866–1869), căci numai așa vom putea avea o icoană fidelă a acestei vieți zbuciumate.

În Viena a urmat cursurile de la universitate din toamna anului 1869 până în vara anului 1872. Lunile de vară le-a petrecut probabil la părinți, iar în 18 decembrie 1872 îl aflăm înscris la facultatea filosofică a universității din Berlin¹, unde petrece și anul 1873. Acesta a fost cel de pe urmă an de studii², ceea ce se vede din două scrisori ce le adresează el părinților din Berlin, dar pe cât știu, nu s-a supus unui examen. În scrisoarea sa din 22 iunie 1873 adresată părinților din Berlin, roagă să i se trimită bani pe iulie și august. În această scrisoare vorbește în mod cu totul vag și despre *doctorat*, dar aceasta, după părerea mea, nu pentru că ar fi avut în adevăr de gând să ia doctoratul, ci pentru a liniști pe părinți și a-i îndupleca a aduce cele din urmă jertfe pentru dânsul³. În anul 1874 s-a stabilit definitiv în Iași, și cu aceasta a încetat pribegia sa prin străinătate. Astfel îl vedem ajuns în țară la vârsta de 24 de ani.

¹Vezi: *Eminescu comemorativ*, album de Octav Minar, fără indicare de an, pag. 66 unde este reproducă foaia de incripțiune la universitatea din Berlin.

²Vezi: două scrisori ale lui Eminescu adresate din Berlin părinților săi în 17 și 22 iunie 1873 reproduse în *Almanah literar* pe anul 1903, Cernăuți 1903. Tipografia bucovineană. În scrisoarea din 17 iunie scrie: *Pe la finea lui august sau începutul lui septembrie gândesc că mi-oi isprăvi examenele și m-oi întoarce în țară. Aștept cu nerăbdare capătul vieții de student, care de sigur pentru mine numai plăcută n-a fost.*

³Ibidem pag. 47. Scrisoarea aceasta glăsuiește astfel... *Afară de aceea mă văd constrâns și de împrăjurări, ca sa vă rog pentru ratele pe iulie și august, și o fac aceasta cu inimă cu atât mai grea, pentru că nu știu dacă împrăjurările, în care vă aflați acuma, nu vă fac penibilă realizarea sumei, pe care-mi veți trimite-o. Dar în curând vor înceta acestea toate. Întru ce privește taxele de doctorat, voi face tot ce-mi stă în putință ca să vă scutesc de răspunderea lor, și am din mai multe părți promisiuni de o pozitivitate oarecare. Afară de aceea cred că zilele astea va sosi și Rosetti, agentul nostru din Berlin și voi intra cu el în relațiunile în care am stat odată...*

Și acuma avem înaintea ochilor noștri, măcar în parte, tabloul pribegiilor, zburciunilor și frământărilor sale printre străini, din cea mai fragedă vârstă până ce, ca bărbat, se sălășuiește în sfârșit în patria sa.

Aproape 16 ani a petrecut el peste hotare, în Cernăuți, în Viena, Berlin, în Transilvania și Banat. Zic aproape 16 ani, pentru că dispărând în vremea aceasta dintr-un loc și din altul pe câtăva vreme, refugiul său era la părinți; după aceea pleca iarăși în străinătate.

În vârstă de plină maturitate, cu cunoștințele culese cea mai mare parte în școli germane și din izvoare germane, și numai cea mai mică parte câștigate ca autodidact din cărți și din alte izvoare românești, intră el acuma într-un mediu nou, în mediul societății românești și începe activitatea sa extraliterară în țară, urmând totodată și pe cea literară pe care o inaugurase în străinătate.

Toate aceste împrejurări vor trebui să le aibă în vedere cei ce vor voi să-l înțeleagă pe Eminescu și să-l aprecieze în deplină cunoștință de cauză.

EMINESCU LA ȘCOALA PRIMARĂ DIN CERNĂUȚI

Când în anul 1860 am făcut cunoștința lui Eminescu la liceul din Cernăuți, mi-a spus că a cercetat în Cernăuți și două clase primare, și anume clasa a treia și a patra a școlii primare greco-orientale, care se numea pe atuncea *National-Hauptschule*. Asupra acestor doi ani ce i-a petrecut Eminescu în școala primară din Cernăuți nu pot da deslușiri din autopsie, fiindcă atuncea mă aflam la școala primară din Siret, unde îmi făceam învățătura. Totuși cred că nu va fi de prisos dacă voi reconstitui după datele oficiale ce-mi stau la îndemână, știrile privitoare la Eminescu pe timpul celor doi ani de învățatură la școala primară. Făcând aceasta mă bazez pe testimoniile din clasa a III-a și a IV-a scoase din registrele acestei școli și publicate de profesorul Dr. Radu I. Sbiera în *Almanahul literar pe anul 1903*¹. Nefiind acest Almanah accesibil tuturor care se interesează de viața lui Eminescu, reproduc aici în anexă testimoniile lui Eminescu pe cele patru semestre din clasa a treia și a patra adăugând în conformitate cu afirmația d-lui profesor Dr. Radu I. Sbiera, că alte testimonii nu se află în registrele menționatei școli.

Din aceste testimonii vedem că micul Eminescu a intrat în luna septembrie 1858 în clasa a II-a a școlii

¹Vezi Almanah literar pe anul 1903. Cernăuți. Societatea tipografică bucovineană.

primare din Cernăuți, prin urmare trebuie să fi fost supus unui examen de primire ca să poată fi admis deodată în clasa a II-a. Cum și unde a fost Eminescu instruit și pregătit pentru acest examen nu am putut afla.

Ni se impune acuma de la sine întrebarea ce vârstă a avut Eminescu când a început să cerceteze această școală?

În testimoniile menționate este notat că *Michail Eminowicz* s-a născut la 6 Decembrie 1850 în Botoșani.

Cu totul altă dată a nașterii lui Eminescu arată testimoniul său din liceu, căci, în testimoniul lui Eminescu din întâia clasă a liceului, liberat de direcțiune pe semestrul I al anului 1860-1861¹ stă nota oficială că Eminescu s-a născut la 14 Decembrie 1849 în Botoșani, vra să zică cu un an înainte de cum este notat în testimoniile din școala primară. Nota din testimoniul liceal trebuie să fi fost conformă cu actul de naștere prezentat direcțiunii, pentru că pe atuncea directorul liceului, Ștefan Wolf, cerea cu mare strictețe actul de naștere și nu-l introducea pe elev în registrele liceului, adică nu-l primea în liceu până nu i se prezenta acest act. Elevul trebuia să se prezinte la primire însoțit de părinți, sau de tutor, și aceștia trebuiau să înainteze directorului testimoniul prin care se documenta că elevul a absolvit cu bun succes școala primară și pe lângă acest testimoniu și actul de naștere. Așa s-a întâmplat și cu mine, când cu un an în urmă am intrat și eu în acest liceu. Tatăl meu nu adusese cu sine actul de naștere, și același director, Ștefan Wolf, nu m-a primit în liceu, până

¹Și testimoniul acesta este publicat de Dr. Radu I. Sbiera în Almanahul menționat.

ce nu i-a prezentat tatăl meu acest act pe care după o săptămână și l-a procurat de la oficiul parohial din Siret, unde eram născut. Dacă a introdus deci directorul în registrul oficial al liceului că Eminescu s-a născut la 14 decembrie 1849 în Botoșani, *a trebuit* s-o facă aceasta pe baza actului de naștere ce i s-a prezentat, căci aceasta este *întâia* însemnare oficială în registre, este prescrisă de lege și o condițiune pentru a fi primit în liceu. Fost-a însă acest act de naștere exact? Iată o chestiune asupra căreia părerile încă nu sunt pe deplin lămurite. Mie însumi mi-a spus poetul atât în Cernăuți cât și în Viena că s-a născut la anul 1849, fără să-mi numească ziua și locul nașterii. Într-un registru al societății literare „Junimea” din Iași a însemnat Eminescu singur că s-a născut la 20 decembrie 1849 în satul Ipotești¹. Și tatăl lui Eminescu a însemnat pe o psaltire veche că Mihai s-a născut la 20 decembrie 1849, iar actul de naștere de la „*Adormirea Maicii Domnului*” din Botoșani, copiat și publicat de d. Corneliu Botez² și autentificat de grefa tribunalului Botoșani, arată că *Mihail* fiul căminarului *Gheorghe Iminovici* și a soției sale *Ralu* s-a născut la 15 Ghenarie 1850.

Deosebirea între data nașterii din registrele liceului, apoi între data nașterii așa precum a însemnat-o poetul în registrul *Junimii*, iar tatăl său pe psaltire, și între actul de naștere publicat de d. Corneliu Botez, nu este mare, numai o lună, și așa putem stabili cu

¹Vezi: Omagiu lui Mihail Eminescu, editat de Comitetul comemorativ, Galați, pag. 41.

²Vezi: Omagiu lui Mihail Eminescu, editat de Comitetul comemorativ, Galați, pag. 47.